

Черниш А. Є.,
доктор філологічних наук,
судовий експерт
Сумського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру
Міністерства внутрішніх справ України
ORCID: 0000-0001-6183-7312

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПАУЗ У СУДОВІЙ ЕКСПЕРТИЗІ ГОЛОСУ ТА МОВЛЕННЯ

Анотація. У статті осмислено теоретичні погляди на категорію паузи в усному мовленні. Означено важливість пауз в аналізі голосу й усного мовлення у судових експертизах відео-, звукозапису. Встановлено, що характеристики пауз залежать від фонетико-артикуляційної, акустичної та психолінгвістичної природи. Аналіз пауз важливий у судових фоноскопичних експертизах, здійснених мовознавчими методами. З'ясовано, що спостереження за особливостями пауз у криміналістичній експертизі усного мовлення дозволяє розпізнавати індивіда за голосом і мовленням. Акустична природа пауз сприяє їхньому розрізненню на мовчазні, заповнені, гезитаційні паузи, а також паузи дихання і паузи, поява яких зумовлена синтаксично-граматичними вимогами усного мовлення. У представленій студії на основі наукових праць А. Багмут, Ф. Бацевича, Е. Звонік, Є. Кривокапіч, О. Кривної, Н. Вербич та ін. з'ясовано, що паузи набувають не меншої важливості у мовленні, ніж слова, оскільки вони є невід'ємною частиною комунікативного акту, часто перебираючи на себе семантичне навантаження розмов. Встановлено, що вони роблять мовлення логічним, допомагають структурувати його, виділяти смислові частини. Особливу увагу у статті приділено теоретичному означенню пауз гезитації, або пауз вагання, сумніву, обдумування. Зазначено, що в експертизах звукозапису вони є маркерами ідентифікації особи за голосом і мовленням, оскільки виражають специфічні мовленнєві особливості. У процесі інтерпретації пауз гезитації враховано теоретичні підходи Г. Маклея, Ч. Осгуда, Дж. Мала та ін. Важливого значення в експертизах звукозапису набуває розрізнення мовчазних пауз, пауз тиші, тобто тих акустичних моментів беззвуччя, що можуть бути заповнені звуками дихання, зітхання, сопіння, кашляння, сміху або будь-якої іншої голосової активності, не виражаючи сумнівів, вагань, невпевненості у висловлюваннях, що зазвичай кваліфікуються в усному мовленні паузами гезитації. Разом із тим встановлено, що гезитаційні паузи не завжди є факторами вагання, а можуть виражати бажання мовця продовжувати тримати слово у процесі комунікації.

Ключові слова: пауза, комунікативний акт, голос, мовлення, гезитація.

Chernysh A. Ye. Interpretation of pauses in forensic voice and speech analysis

Abstract. The article considers theoretical views on the category of pauses in oral speech. The importance of pauses in the analysis of voice and oral speech in forensic examinations of video and audio recordings is determined. It is established that the characteristics of pauses depend on their phonetic-articulatory, acoustic, and psycholinguistic nature. The analysis of pauses is important in forensic phonoscopic examinations carried out using linguistic methods. It has been established that observing the characteristics of pauses in forensic examinations of oral speech allows individuals to be identified by their voice and speech. The acoustic nature of pauses facilitates their differentiation into silent, filled, hesitation pauses, as well as breathing pauses and pauses caused by syntactic and grammatical requirements of oral speech. In the presented study, based on the scientific works of A. Bagmut, F. Vacevich, E. Zvonik, E. Krivokapich, O. Krivnova, N. Verbych, and others it has been established that pauses are no less important in speech than words, as they are an integral part of the communicative act, often taking on the semantic load of conversations. It has been established that they make speech logical, help to structure it, and highlight meaningful parts. The article pays particular attention to the theoretical definition of hesitation pauses, or pauses of wavering, doubt, and reflection. It is noted that

in audio recording examinations, they are markers for identifying a person by their voice and speech, as they express specific speech characteristics. The interpretation of hesitation pauses takes into account the theoretical approaches of H. Maclay, C. Osgood, J. Mahl, and others. An important factor in audio recording analysis is the distinction between silent pauses, pauses of silence, i.e., those acoustic moments of silence that can be filled with sounds of breathing, sighing, sniffing, coughing, laughing, or any other vocal activity, without expressing doubt, hesitation, or uncertainty in statements, which are usually classified in oral speech as hesitation pauses. At the same time, it has been established that hesitation pauses are not always factors of hesitation, but can express the speaker's desire to continue speaking in the process of communication.

Key words: *pause, communicative act, voice, speech, hesitation.*

Вступ. Однією з найдавніших форм комунікації є усне мовлення. Воно реалізується комплексом акустичних, інтонаційних і ритмічних засобів. Важливу роль у його структурно-смысловій організації відіграють просодичні характеристики – інтонація, мелодика, темп, ритм, гучність, наголос і паузи, що забезпечують зв'язність, виразність і комунікативну доцільність висловлювання. Серед них паузація та інтонування виступають вагомими елементами просодичної системи. Паузи в усному мовленні детерміновані фізіологічними, мисленнєвими, психолінгвістичними особливостями мовлення, виконують низку смислових, емоційно-виразних і комунікативно-регулятивних функцій. Аналіз особливостей пауз дає змогу глибше зрозуміти механізми мовленнєвого впливу, ритміко-інтонаційну організацію усного тексту та індивідуальні особливості мовця.

В умовах сучасної судово-експертної практики, зокрема у процесі проведення судових фоноскопичних експертиз, дослідження паузальної структури мовлення набуває особливої актуальності. Паузи як ключові просодійні параметри виступають одним із вагомих критеріїв ідентифікації особи за мовленням. Вони дають змогу експертам не лише визначати індивідуальні особливості голосу, а й оцінювати природність, емоційний стан і достовірність запису. У зв'язку з цим зростає потреба у використанні мовознавчих методів аналізу пауз, що ґрунтуються на лінгвістичному, інтонаційному та ритміко-семантичному підходах. Застосування цих методів у поєднанні з акустичними дослідженнями забезпечує наукову обґрунтованість і об'єктивність результатів судово-фоноскопичних експертиз, сприяючи підвищенню їхньої доказовості у судовому процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Паузи в мовленні показово характе-

ризують мовленнєву діяльність індивіда, виражаючи його когнітивну спроможність у продукуванні, відтворенні й засвоєнні думок. Так, Є. Снегірьова вважає, що паузи є невід'ємною просодійною характеристикою мовлення, що сприяють його коректному інтонуванню, передаванню змісту й синтаксису ословленого, допомагають обробляти і засвоювати почуту інформацію. На її думку, це однаково важливий компонент мовлення для мовця і слухача [6]. Н. Вербич вважає, що паузи є обов'язковим і закономірним явищем в усному мовленні, позаяк вони виказують його природність, усуваючи враження штучності, довершеності й продуманості, на відміну від писемного мовлення, розбудованого на принципах чіткого структурування, добірності засобів вираження думки, стилістичної відповідності, унормованості [4].

Фонетико-артикуляційна природа пауз та її психолінгвістична концепція утворення описані у низці важливих студій Д. Аберкромбі, П. Ладегофеда, Г. Маклея, Ч. Осгуда, М. Іграс-Цибульської, С. Левінсона та ін. [7; 12; 15; 17; 19]. Генеза мовленнєвих пауз представлена у студії польських науковців, які за допомогою напіваавтоматичного програмного забезпечення Annotator, аналізуючи паузи в усному спонтанному непідготовленому та підготовленому мовленні (у вигляді текстів для читання), звернули увагу на типи акустичних пауз – мовчазні паузи, що не фіксують голосової активності; заповнені паузи, зазвичай виражені псевдословами, що не впливають на зміст речення; паузи для дихання. Учені довели, що паузи можуть бути фактором розпізнавання індивіда за голосом і мовленням. Акустична природа пауз в аналізованому мовленні відображається у мовленні у формі регулярних природних пауз, спричинених дихальною активністю (дихальні паузи); нерегулярних навмисних пауз, що спеціально

використовуються як стилістична форма, особливо професійними мовцями (мовчазні паузи); нерегулярні, ненавмисні порушення плавності мовлення, наслідки невпевненості, вагань або коротких роздумів (акустичні події, такі як мовчазні паузи або заповнені паузи) [див. про це: 12, с. 2]. Урахування перелічених ознак складає характеристику голосу і мовлення, за якою можливо здійснювати криміналістичну експертизу звукозапису.

Виклад основного матеріалу. Паузою прийнято вважати тимчасове припинення мовлення. Так, скажімо, дослідники Дж. Річардс та ін. трактують паузи як «поширену особливість природної мови, при якій у процесі вимови речень виникають пропуски або затримки» [20, с. 424]. Е. Звонік розглядає паузу як «період тиші в акустичному сигналі» [24, с. 3]. С. Здравкович і С. Йовічич інтерпретують паузу «специфічним явищем, яке має своє когнітивне джерело, психологічну модуляцію та вербальну реалізацію» [23, с. 514]. Ф. Бацевич розглядає паузу як «перерву у мовленні, котрій акустично відповідає відсутність звучання, а фізіологічно – зупинка в роботі мовленнєвого апарату» [2, с. 333]. На подібному потрактуванні пауз наголошує Є. Снегирьова, вважаючи їх «тимчасовим розривом у потоці мовлення» [6, с. 275]. А. Багмут вважає, що паузація у мовленні «є не суто механічним чинником, а одним із засобів мовлення, тісно пов'язаним із метою висловлювання і його змістом» [1, с. 47].

Паузи у мовленні людини не менш важливі, аніж слова. Як зауважує Е. Звонік, «усна комунікація містить як звуки, так і паузи. Паузи не відокремлені від мовлення, а є невід'ємною частиною комунікативного акту. Паузи в мовленні передають важливу інформацію, незважаючи на відсутність звуку» [24, с. 2]. Вони роблять мовлення логічним, допомагають структурувати його, виділяти смислові частини. Разом із тим пауза слугує засобом інтонаційної виразності, вказує на емоційний стан мовця, орієнтує учасників комунікативного акту у мовленнєвих ситуаціях, відповідає за мовленнєві стратегії і психологічну атмосферу спілкування, виказуючи різні стани індивіда (здивування, спантеличення, занепокоєння, страх, розгубленість, вагання тощо).

Окрім того, пауза відображає дихальний ритм мовлення, орієнтує співрозмовників у фізіологічних порушеннях, найчастіше виражаючись у задусі, нехарактерних присвистах, паузах у невідповідних і нелогічних місцях на рівні синтаксичної структури мовлення, що закономірно визначає характер тривалості, частоти, необхідності зробити вимушені паузи у мовленні. Отже, паузи в усному мовленні є своєрідним індикатором стану дихальної системи індивіда.

Ув експертизах звукозапису, зокрема дослідження голосу й усного мовлення мовознавчими методами, паузи є украй важливими, а часом і визначальними характеристиками, за якими вдається ідентифікувати мовця, встановити збіги у мовленні голосу серед зразків і досліджуваних матеріалів. Аналіз просодійних характеристик мовця є важливим етапом в експертизі звукозапису, позаяк у просодії паузи вважаються закономірним і логічним елементом ритміко-інтонаційної організації мовлення, і тісно взаємодіють із мелодикою, темпом, наголосом, ритмом.

О. Орлова розглядає паузи як екстралінгвістичний засіб мовлення, відокремлюючи їх від оптико-кінесичних і паралінгвістичних: «Відзначимо, що до невербальних засобів діалогічного мовлення належать: оптико-кінесичні (жести, міміка, пантоміміка, рухи тіла), паралінгвістичні (що стосуються вокалізації, тобто якості голосу, його діапазону, тональності) і екстралінгвістичні (темп, паузи, різні вкраплення в мову – плач, сміх, покашлювання тощо)» [5, с. 89]. В експертизах звукозапису паралінгвістичні та екстралінгвістичні паузи розглядаються як комплекс просодійних характеристик, важливих для розрізнення голосу й усного мовлення мовознавчими методами. Утім оптико-кінесичні засоби також відіграють важливу роль у відеозвукових матеріалах, у яких видається можливим скоординувати ритміко-інтонаційні характеристики, паузи й рухи тіла, жести, міміку, що робить дослідження доказовішим. Щоправда, цей же аспект дослідження жестів є одним із важливих чинників дослідження у методиці судово-психологічної експертизи комунікативної діяльності, зафіксованої у відеозаписі.

На відміну від наукового підходу О. Орлової, Е. Звонік вважає, що доцільно поділяти паузи на граматичні та неграматичні, або міжсинтагматичні і міжфразові, що є предметом наукового студювання у працях Д. Берда, Є. Кривокапіч, Г. Тагер-Флусбер, К. Турбера, О. Кривної, Н. Вербич та ін. Е. Звонік із цього приводу зауважує, що «неграматичні паузи, такі як паузи вагання, не пов'язані з поділом тексту на граматичні одиниці. Граматичні паузи – це паузи, що відокремлюють фрази одна від іншої. Їх виникнення визначається семантичними, синтаксичними та фонетичними факторами, а також певною мірою фізіологічними та когнітивними факторами» [24, с. 3]. Н. Вербич пропонує у свою чергу неграматичні паузи розподіляти на семантичні (або видільні), дикторські та гезитаційні (або паузи вагання, обдумування, розмірковування, коливання, сумніву, невпевненості) [див. про це: 4, с. 55]. Саме неграматичні паузи, або паузи гезитації, найчастіше постають предметом дослідження в експертизах звукозапису мовознавчими методами, оскільки в усному мовленні (у досліджуваних матеріалах – зазвичай спонтанне непідготовлене мовлення) досить важко зберігати правильну синтаксичну й граматичну структуру речення, на відміну від письмового мовлення, на яке у мовця є час для підготовки й обдумування. «Справді, спонтанне мовлення реалізується спрощеними фонетичними шаблонами, позаяк мовець зосереджується на предметі висловлення, а не на засобах його вираження. У цьому сенсі спонтанному мовленню не властиве суворе дотримання мовних норм – воно відбувається не усвідомлено й безконтрольно» [3, с. 47], – зауважує О. Іщенко. В усному мовленні такий час для підготовки зводиться до мінімуму і презентується паузами гезитації, тобто короткотривалою зупинкою для обдумування наступної фрази або логічного завершення попередньої.

Ф. Бацевич інтерпретує гезитацію як «різновид паузи, викликаний обдумуванням можливих варіантів продовження мовлення, пошуком потрібного елемента мовного коду, перебудовою структури повідомлення в процесах вербалізації тощо» [2, с. 342]. У свою

чергу Н. Вербич розуміє гезитацію як «переривання звукової фонації з огляду на те, що мовець через певні обставини не може відразу продовжити фразу» [4, с. 55]. Пауза гезитації – закономірна ланка психолінгвістичного процесу в усному спонтанному мовленні, зумовлена когнітивними процесами та комунікативними особливостями мовлення, важлива у формуванні мисленнєвих операцій, що одночасно відображає здатність індивіда до психологічної і соціологічної інтеракції. Дослідник Г. Кунцель вважає за доцільне розподіляти паузи на прості – ті, що утворюються на межі слів або фраз, і гезитаційні, що майже завжди є заповненими: «Проста пауза на стику слів ніколи не є заповненою, всі заповнені паузи можна розглядати як випадки вагання. Само собою зрозуміло, що це визначення не охоплює беззвучні або частково беззвучні паузи вагання» [14, с. 68].

Паузи гезитації важливі як для адресанта мовлення, так і для адресата, зумовлені низкою факторів, що сприяють їхній закономірній появі у мисленні, а згодом у мовленні [див. про це: 4; 6; 8; 9; 17]. Передбачити появу пауз гезитації у мовленні досить складно, позаяк немає чіткого алгоритму їхніх утворень. Зазвичай вони виникають в усному мовленні як своєрідна психофізіологічна реакція індивіда на необхідність підібрати якнайвідповіднішу лексему з метою виразити, оформити або завершити думку. Тому-то часто в усному мовленні виникають незрозумілі міжслів'я (наприклад, *ну, от, ось, значить, той-то, ось, ось так тощо*) або асемантичні звуки (на кшталт, *е-е-е, і-і-і, е-м-м*), позбавлені семантичної значущості, однак саме вони слугують своєрідним заповненням пауз, що їх прийнято означувати гезитаційними. Зазвичай такі паузи кваліфікують як заповнені («filled»). Утім виокремлюють ще й т.зв. «мовчазні» паузи / «паузи тиші» («silent pauses»). Ж. Трувейн та ін. стверджують, що «мовчазні» паузи / «паузи тиші» помилково ототожнюють із короткотривалим періодом у мовленні, що не супроводжується звуками мови. Замість них індивід зазвичай може вдаватися до позазвукової парадигми мовлення – звуків дихання, зітхання, сопіння, кашляння, сміху або будь-якої іншої голосової активності радше фізіологічного харак-

теру, аніж фонетичного, порушуючи тишу, що у фонетичному аспекті розуміють як «відсутність фонетичної активності, що супроводжується акустичними корелятами вдиху (а іноді й видиху) у мовних паузах» [22, с. 31].

У теорії пауз гезитації Г. Маклея і Ч. Осгуда варто звернути увагу на т.зв. «паузи хибного початку» («false start pauses»), що разом із заповненими паузами можуть становити прикметну рису ідіостилу мовця, чиє мовлення є об'єктом експертизи звукозапису, зокрема мовознавчими методами. Прикметно, що ще в середині ХХ ст. дослідниками Г. Маклеєм і Ч. Осгудом був означений зв'язок пауз гезитації із психічними станами мовців, що на сьогодні продуктивно інтегрується у взаємозв'язок лінгвістики і психоаналізу. Так, дослідники стверджують, що спостереження над мовленням і паузами у мовленні можуть допомогти психотерапевтам і психоаналітикам виявити особливі психічні стани індивіда, наприклад, тривогу: «[...] психотерапевти часто спостерігали, що раптовий початок вагань, тривалі мовчання та порушення мовлення загалом свідчить про те, що у пацієнта була зачеплена ділянка, що викликає тривогу» [17, с. 21].

Паузи гезитації, що вказують на важкі психічні стани або порушення психічної організації індивіда мають низку своїх специфічних проявів у мовленні. Скажімо, Дж. Мал у серії наукових студій запропонував вісім категорій мовленнєвих і немовленнєвих «порушень», що можуть вказувати на взаємозв'язок між порушеннями мовлення та рівнем тривожності: 1) «а» («ah»); 2) виправлення речень; 3) незакінчені речення; 4) повторення слів; 5) заїкання; 6) втручання незв'язних звуків; 7) обмовки (неологізми, транспозиції тощо); 8) пропуск слів або частин слів [18].

Утім паузи гезитації не завжди зумовлені мовленнєвими порушеннями. Вони – цілком природне явище для більшості людей, які вдаються до цих пауз із метою завершити фразу або обдумати наступну. Г. Маклей та Ч. Осгуд цілком слушно вважають, що паузи гезитації необхідні мовцям із метою «зберегти слово», щоб продовжувати говорити. У свою чергу дослідники Г. Маклей та Ч. Осгуд запропонували власну наукову концепцію

гезитаційних пауз. Так, науковці пропонують виокремлювати паузи повторення, заповнені паузи, незаповнені паузи, паузи помилкового початку [17, с. 24].

Гезитаційні паузи дають значно об'ємніше і повніше враження про мовця та особливості його мовлення, ніж синтаксичні, що викликані необхідністю короткотривалої зупинки мовлення у зв'язку з особливістю синтаксичної структури висловлювання, що, як правило, на письмі позначаються розділовими знаками. Гезитаційні паузи не завжди скоординовані з фізіологічною потребою мовця у паузі, а, отже, є прикметною особливістю мовця, що постає предметом дослідження в експертизі звукозапису, зокрема мовознавчими методами. Їх досить легко зафіксувати у мовленні, адже вони чітко ідентифікуються на відео-, фонограмах, позаяк є досить помітними, і тому сприймаються як вагома ідентифікаційна характеристика мовлення, яку можливо додавати до переліку ознак, за якими здійснюється порівняльне дослідження зразків і досліджуваних файлів. На цю прикметну диференціацію між паузами граматичними, фізіологічними і гезитаційними у свій час вказували Ч. Осгуд й Т. Себеок, зауважуючи, що «вагання, як ми їх визначаємо, стосуються випадків, які є відносно очевидними і легко помітними, тоді як паузи в мовленні, що відбуваються відповідно до лінгвістичної теорії, є досить короткими за тривалістю і набагато складнішими для спостереження та фіксації. Крім того, вагання часто переривають потік мовлення, тоді як паузи в мовленні цього не роблять» [19, с. 98].

Паузи гезитації вважаються прикметною стійкою ідентифікаційною мовленнєвою рисою індивіда, найчастіше заповнюючись протяжними голосними (а-а-а, е-е-е, і-і-і), рідше – звукосполученнями (е-е-м, о-о-т, ну, ем тощо) або словами (*значить, ось, якби, короче, типу* тощо), і навіть обценною лексикою, що становлять інтерес як феномен заповнених пауз усного мовлення, а також як особливість лексичного складу індивідуального стилю мовця. Такі індивідуальні патерни мовлення дуже важливі в експертизі мовлення на етапі порівняння, оскільки суттєво доповнюють мовленнєву індивідуальну кар-

тину. Заповнені паузи, як стверджує колектив британських дослідників, «не мають референтного лінгвістичного значення і зазвичай виробляються несвідомо. Носії мови зазвичай не усвідомлюють заповнені паузи у своїй мовленнєвій продукції і мають відносно невеликий свідомий контроль над ними. Таким чином, заповнені паузи можуть бути особливо корисними змінними у випадках, коли є підозра на маскування голосу» [11, с. 2].

Утім низка дослідників (Д. Вотсон, Е. Гібсон, Дж. Джі, Є. Кривокапіч та ін.) зауважують, що паузи можна інтерпретувати також як зупинки, що необхідні не лише мовцю, але й слухачу, щоб засвоїти вже озвучене співрозмовником або підготувати слухача до інформації, що буде виголошена після паузи. У такому випадку паузи виконують смисло-розрізнявальну роль, а також готують слухача до сприйняття наступної інформації, формують психологічне тло для подальшого її сприйняття. Утім навіть в усному мовленні, попри часте порушення синтаксичної структури висловлювання, все ж паузи зумовлюються семантикою лінгвальних одиниць, інтонаційно-сисловою завершеністю синтагми, її тривалістю. З цього приводу слушною видається думка Є. Кривокапіч та ін.: «Що складнішою є лінгвістична (синтаксична або просодійна) структура, яка передуює або слідує за межею, тим більша ймовірність виникнення паузи та її тривалість» [13, с. 2]. Такий підхід у розумінні природи й особливостей пауз у мовленні індивіда зумовлює необхідність експерта враховувати здатність людини формувати думки і висловлювати їх, що разом з іншими характеристиками (просодійними,

фонетичними, лексичними тощо), демонструють індивідуальний стиль мовлення, особливості вимови слів і формування мовленнєвих конструкцій, що можуть стати предметом аналізу у судовій експертизі звукозапису.

Висновки. Паузи – ключові елементи просодійної характеристики усного мовлення індивіда. В експертизах звукозапису вони відіграють важливе значення для аналізу фізіологічного та психологічного станів, скоординують алгоритми мислення і мовлення, ритміко-інтонаційні характеристики комунікативного акту. Паузи як екстралінгвістичний засіб мовлення (О. Орлова) є предметом аналізу у судових експертизах звукозапису, зокрема т.зв. неграматичні, заповнені, гезитаційні, що складають корпус ідентифікаційних мовленнєвих ознак індивіда. Паузи вагомо впливають на якість і характер усного мовлення. Вони безпосередньо визначають змістову компоненту розмови, когнітивну здатність індивіда формувати думки, орієнтують співучасників комунікативного акту у синтаксисі озвученого. Аналіз паузальної структури усного мовлення передбачає їхню фонетико-артикуляційну, психолінгвістичну, акустичну природу. У процесі ідентифікації мовців за голосом і мовленням в експертизах звукозапису важливо враховувати низку чинників, що впливають на паузи, – фонетика, артикуляція, дихання, мислення, володіння мовою тощо. У судових експертизах звукозапису паузи (дихальні, мовчазні, заповнені, гезитаційні тощо) додають вагомих характеристик голосу й мовленню, набуваючи ідентифікаційної ознаки, за якою можливо здійснювати згадану криміналістичну експертизу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Багмут А.Й., Борисюк І.В., Олійник Г.П. Інтонація як засіб мовної комунікації. Київ, 1980. 244 с.
2. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
3. Іщенко О. Вплив іменників і дієслів на паузування в усному мовленні. *Українська мова*. 2020. № 2 (74). С. 45–58. DOI: doi.org/10.15407/ukrmova2020.02.045
4. Вербич Н. Явище гезитації в діалектному мовленні на матеріалі говірок Чорнобильської зони). *Діалекти в синхронії та діахронії: Трансформація діалектного континууму і проблеми лінгвоєкології*. Київ: КММ, 2017. С. 54–63.
5. Орлова О. Пауза як екстралінгвістичний компонент формування культури діалогічного мовлення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна*. 2012. Вип. 31. С. 89–91.
6. Снегірьова Є. Паузи коливання (гезитації) у спонтанному мовленні : конструктив чи деструктив? *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. 2008. № 2. С. 275–283.

7. Abercrombie D. Elements of General Phonetics. Edinburgh University Press. 1982. 203 p.
8. Clark H., Clark E. Psychology and Language: An Introduction to Psycholinguistics. New York: Harcourt, Brace & Jovanovich. XVI, 1977. 599 p.
9. Clark H. Using «uh» and «um» in Spontaneous Speaking. *Cognition*. 2002. Is. 84. P. 73–111.
10. Goldman-Eisler F. Psycholinguistics: experiments in spontaneous speech. London: Academic Press. 1968. VIII, 169 p.
11. Hughes V., Foulkes P., Wood S. Strength of forensic voice comparison evidence from the acoustics of filled pauses. *International Journal of Speech, Language and the Law*. 2016. Pp. 99–132. DOI : <https://doi.org/10.1558/ijssl.v23i1.29874>
12. Igras-Cybulska M., Ziółko P., Zelasko B., Witkowski M. Structure of pauses in speech in the context of speaker verification and classification of speech type. *Journal on Audio, Speech, and Music Processing*. 2016. Is. 18. Pp.1–16.
13. Krivokapić, J., Styler W., Parrell B. Pause postures: The relationship between articulation and cognitive processes during pauses. *Journal of Phonetics*, 2020. 79, 100953. https://smng.wisc.edu/wp-content/uploads/sites/354/2021/02/Krivokapic_etAl2020_PausePostures.pdf?utm_source=chatgpt.com DOI : <https://doi.org/10.1016/j.wocn.2019.100953>
14. Kunzel H. Some general phonetic and forensic aspects of speaking tempo. *Forensic Linguistics*. 1997. Is. 4(1). Pp. 48–83.
15. Ladefoged P. A course in phonetics. New York : Harcourt Brace Jovanovich. 1975. XIV, 296 p.
16. Levinson S. Pragmatics. Cambridge: CUP. 1983. 420 p.
17. Maclay H., Osgood C. Hesitation phenomena in spontaneous English speech. *Word*. 1959. Is. 15. Pp. 19–44.
18. Mahl G. Disturbances and Silences in the Patient's Speech in Psychotherapy. *Journal of Abnormal and Social Psychology*. 1957. Jul; 53(1). Pp. 1–15. DOI: 10.1037/h0047552.
19. Olmsted D., Osgood C., Sebeok T. Psycholinguistics : a Survey of Theory and Research. *Linguistics, Psychology, Language*. 1954. DOI:10.2307/410892
20. Richards J. C., Platt J., Platt H. Longman dictionary of language teaching applied linguistics. Harlow, Essex: Longman. 1992. 606 p.
21. Šturm P., Volín J. Occurrence and duration of pauses in relation to speech tempo and structural organization in two speech genres. *Languages*. 2023. Is. 8(1), 23. DOI : <https://doi.org/10.3390/languages8010023>
22. Trouvain J., Camille F., Bernd M. Breath and non-breath pauses in fluent and disfluent phases of German and French L1 and L2 read speech. Paper presented at *Speech Prosody*, Boston, MA, USA, May 31–June 3. 2016. Pp. 31–35.
23. Zdravković S., Jovičić S. The importance of speech pauses for psychotherapeutic and forensic observations. *International scientific conference «Archibald Reiss days»*, Belgrade, 2020. Vol. 10. Pp. 513–524.
24. Zvonik E. Pausing and the temporal organization of phrases. An experimental study of read speech. Unpublished doctoral dissertation, University College Dublin, Ireland. 2004. <https://cspeech.ucd.ie/Fred/docs/zvonikThesis.pdf>

Дата першого надходження статті до видання: 17.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 21.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 17.04.2026